

ИЗБОРИ

ТЕОФРАСТ

ХАРАКТЕРИ

ЧЕТВЪРТО ИЗДАНИЕ

Превод от старогръцки,
бележки и послеслов

Богдан Богданов

ИЗВОРИ

- №1 Платон ▪ *Пир*
№2 Марк Аврелий ▪ *Към себе си*
№3 Леонардо да Винчи ▪ *Фрагменти*
№4 Пико дела Мирандола ▪ *Реч за достойнството на човека * За съществуващото и единното*
№5 Поучителни истории из живота на Настрадаин ходжа ▪ *Преброяване на лудите*
№6 Готфрид Лайбниц ▪ *Монадология*
№7 Гюстав Флобер ▪ *Писма до Луиз Коле*
№8 Едмунд Хусерл ▪ *Философията като строга наука*
№9 Антон Павлович Чехов ▪ *Степ*
№10 Олдъс Хъксли ▪
Дверите на възприятието * Раят и Адът
№11 Аристотел ▪ *Поетика*
№12 Николо Макиавели ▪ *Мандрагора*
№13 Ксенофонт ▪
*Атинската държавна уредба *
Лакедемонската държавна уредба*
№14 Едуин А. Абът ▪
Флатландия: небивалица с много измерения
№15 Теофраст ▪ *Характери*

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	7
I. Престореният	9
II. Ласкателят	11
III. Празнодумецът.....	13
IV. Селякът	15
V. Угодникът	17
VI. Наглият	19
VII. Бъбривият	21
VIII. Съчинителят на новини	23
IX. Безочливият	25
X. Стиснатият	27
XI. Арогантният	29
XII. Нетактичният	31
XIII. Престараващият се.....	32
XIV. Заплесът	33
XV. Грубиянът	35
XVI. Суеверният	36
XVII. Черногледецът	39
XVIII. Мнителният	41
XIX. Нечистоплътният	43
XX. Досадникът.....	44
XXI. Суетният	46
XXII. Скъперникът.....	50
XXIII. Самохвалецът	52
XXIV. Високомерният.....	54
XXV. Страхливият.....	56

XXVI.	Настроеният олигархически.....	58
XXVII.	Правещият се на млад	61
XXVIII.	Злословецът	63
XXIX.	Злонравният.....	65
XXX.	Користолюбивият.....	66

Теофраст и неговите характери

<i>Богдан Богданов.....</i>	70
Забележка	83

ВЪВЕДЕНИЕ¹

И по-рано съм се чудел на тази мисъл и вероятно ще продължа да се чудя защо, след като Елада диша един и същи въздух и всички елини получават подобно възпитание, не се е случило те да бъдат устроени и като характери по един и същи начин. Аз, *Поликлесе*², съм вече на 99 години, дълго време съм наблюдавал човешката природа, а и съм общувал с много и различни човешки натури. Затова и добре, и с голяма точност съм прозрял какви са добрите и лошите хора, поради което и смятам, че трябва да опиша те как постъпват и какво правят в своя живот.

Та това ще ти изложи род по род – характерните черти, които имат хората, и как всеки от тях е проявен в своите домашни работи и общувания. Защото смятам, *Поликлесе*, че нашите синове ще станат подобри, ако им се оставят такъв род напом-

---

¹ Издателите на текста смятат, че това въведение е по-късно добавено. Това се доказва и от заявената в него възраст на Теофраст. Според Диоген Лаерций („Животът на философите“, съчинение от III в. сл. Хр.) Теофраст починал на 85-годишна възраст, а написал „Характери“ трийсетина години по-рано.

² *Поликлес* – събеседникът, към когото написалият това въведение се обръща, е неизвестно лице. Знае се, че същото име носел един македонски генерал (*Диодор Сицилийски* 18.38.2).

няния, от които, като черпят примери и като общуват и събеседват с възможно по-достойни хора, няма да стоят по-ниско от тях.

Вече се заемам с моето изложение, а ти, като го следваш и разбираш правилно, ще прецениш дали съм прав. Ще започна първо с проявилите се в престореността, без да се впускам уводно в обяснение какво представлява тя. Започвайки с нея, *първо ще я определя*³, след което ще представя и самия престорен човек – какъв е и как се държи. А после ще се опитам да ти изложа ясно род по род и останалите негативни човешки характеристики.

---

³ Въвеждащите определения се опират на текстове от съчиненията на Аристотел „Никомахова етика“ и „Евдемова етика“. Много от тях са по-късни добавки. Аз обаче ги включвам в настоящия превод, защото смятам, че те са в духа на текста.

I.

ПРЕСТОРЕНИЯТ

Престореността⁴, казано най-общо, изглежда е склонност да се прикрива и омаловажава смисълът на собствените думи и дела⁵. А ето какъв е престореният човек. Способен е да отиде да разговаря с неприятеля си, за да прикрие, че го ненавижда. Нападнал е някого в негово отсъствие, ще го похвали, когато е с него. И ще изкаже съчувствие на човек, загубил дело в съда. Прощава на тези, които злословят по негов адрес, и се смее на приказките срещу себе си. И разговаря кротко с онеправданите, които споделят възмущението си. Речеш ли да го видиш спешно, ще те накара да се обадиш друг път. И няма да признае, че върши това, което върши, ами ще каже, че още го обмисля. И се преструва, че току-що бил дошъл, че закъснял, че бил неразположен. А на тези, които му искат заем или събират пари за нещо, казва, че няма пари.

---

⁴ Българското „престореност“ не предава точно старогръцкото *eironēia*. Това е нашата „ирония“, която днес има друго значение.

⁵ Престореният се смята за противоположност на Самохвалеца (вж. XXIII), който преувеличава смисъла на своите дела.

И ако продава⁶, ще каже, че не продава, и обратно – ако не продава, че продава. Чуе нещо, преструва се, че не бил чул; види нещо, казва, че не бил видял. Споразумее се, после твърди, че не си спомня. „Ще помисля“, „не зная“, „чудна работа“, „и аз съм стигнал до същия извод“ – това казва. И все такива са му думите: „Не вярвам“, „не разбирам“, „озадачен съм“, „от твоите думи излиза, че си е променил мнението, а на мене друго разправяше – просто невероятно!“. „Сподели го с друг – аз се обърках и не знам на тебе ли да не вярвам, или него да подозирам.“ „Внимавай да не проявиш доверие прекалено бързо.“

Та такива думи, козни и увъртания можеш да чуеш от престорения. И трябва да се пазиш повече от непростия му коварен характер, отколкото от този на една пепелянка.

---

⁶ Повечето атиняни имали място извън града, от което изкарвали продукти и за собствена употреба, но и за продан, част от които лично продавали на пазара.

II. ЛАСКАТЕЛЯТ

Ласкателството бихме определили като липса на достойнство в общуването с хората, от което ласкателят извлича полза. Ето какъв е ласкателят. Върви с тебе и ти говори: „Забелязваш ли, че хората все в тебе гледат? В града това не се случва на никой друг освен на теб.“ „Вчера те хвалеха в *стоата*⁷. Бяхме седнали над тридесет души и се заговорихме, кой е най-достойният. Всички, начело с мене, се спряхме на теб.“ И наред с тия думи ти маха конче от дрехата или пък някоя сламка, която вятърът ти е закачил на брадата. И се усмихва и ти казва: „Виждаш ли? Два дена не съм те срещал и *брадата ти се е прошарила*⁸. Въпреки че никой друг на твоята възраст няма толкова черна брада!“

Речеш ли да кажеш нещо, дава знак на другите да млъкнат. И кажеш ли, те хвали и отбелязва, ако успее: „Правилно!“ Дори плоска шега да кажеш, се разсмива, че и с *дрехата*⁹ си затиска устата, уж че не може да си

---

⁷ Става дума за прочутата Шарена колонада (Stoa poikile) в Атина, изографисана от Полигнот. На това място на границата на IV и III в. пр. Хр. събирал своите слушатели философът Зенон от Китион, онователят на стоическата школа, поради което тя и получила това име. Стоите били покрити колонади, обичайно място за срещи и приказки.

⁸ Намеква се, че ласкателят между другото скубе белите косми на своя събеседник.

⁹ Навсякъде в превода под дреха се разбира горната дреха на елините, т.нар. химатион.

сдържи смеха. А на хората, които ти идат на среща, вика да спрат и да ти сторят път. Ще купи ябълки и круши на децата ти, но ще им ги даде в твое присъствие, ще ги целуне и ще рече: „*На добър баща дечица!*“¹⁰ Придружи те да си купиш обувки, ще каже, че кракът ти бил фин и тия обувки не подхождали. Ако тръгнеш за някой приятел, търчи напред и съобщава: „При теб иде“¹¹, и се връща да ти каже: „Казах му.“ Естествено, способен е ментално да иде за теб и *на женския пазар*¹².

Ако ти е гост, пръв хвали виното и ахва: „Колко изискана кухня!“ Вдига нещо от трапезата и казва: „Виж какво хубаво парче.“ Пита те не ти ли е студено и не искаш ли да те наметне и както ти говори, се навежда и ти шепне нещо на ухото. Като говори с други, тебе те гледа. И в театъра грабва възглавничката¹³ от роба и сам ти я подлага. И къщата ти хвали, че била добре построена, и нивата ти, че била добре гледана, и *портрета*¹⁴ ти, че приликата била пълна.

---

¹⁰ Елинска поговорка.

¹¹ В случая ласкателят върши задължението на роба.

¹² Част от пазара, където се продавали предимно женски вещи; затова и присъствието на мъж там се считало за необичайно.

¹³ Понеже седалките в елинските театри били каменни, на театър ходели с възглавнички, носени от роб.

¹⁴ През IV в. пр. Хр. Елада била обхваната от мода да се правят портрети; тук не е ясно дали става дума за рисуван на дъска портрет или за мраморен бюст.

III. ПРАЗНОДУМЕЦЪТ

Празнодумството се изразява в безкрайно говорене на необмислени и празни неща. Празнодумецът прави следното. Настани се близо до някой, когото не познава, и най-напред произнася похвала на собствената си жена. След това разказва какъв сън сънувал нощес. После изброява с най-големи подробности какво имало на трапезата снощи на вечеря. А подир това се разбърборва още повече и заявява, че днес хората били много по-лоши, отколкото едно време, и че на пазара пшеницата не вървяла на добра цена, и че в града имало много чужденци, и че след *Големите Дионисии*¹⁵ морето се успокоявало и можело да се плува, и че ако Зевс прател повечко дъжд, щяло да бъде добре за посевите, и че тази година щял да си изоре нивата и да я засее наново, и че животът станал труден, и че Дамип запалил най-голямата факла на *Елевзинските мистерии*¹⁶, и че колоните

---

¹⁵ Големите Дионисии, наричан още Градските Дионисии, в чест на Дионис Елеутереус; наред с Панатенеите това е бил най-големият празник в Атина. Чествал се е през месец елафеболион (март-април), когато започвал навигационният сезон. На този празник се уреждали театрални състезания.

¹⁶ Елевзинските мистерии – мистериален празник в чест на Деметра и дъщеря ѝ Кора, празнуван през месец боедромион (септември-октомври) в Елевзина в Атика. Факелът бил негов свещен символ.

в *Одеона*¹⁷ били еди-колко си. Съобщава ти: „Вчера повръщах“ и те пита: „Днес кой ден сме?“ И ти казва, че Елевзинските мистерии се празнуват в месец боедромион, а в месец пианопсион *Апатуриите*¹⁸, а в месец посидеон *Селските Дионисии*¹⁹. И ако го търпиш, няма да те остави на мира.

---

¹⁷ Одеона – т.нар. Музикален театър, построен в основите на Акропола в Атина по времето на Перикъл.

¹⁸ Апатуриите – първоначално тридневен, а покъсно четиридневен празник през месец пианопсион (октомври-ноември) в чест на Атина и Хефест. В тези дни тържествено внасяли в списъка на фратриите (т.нар. задруги или родове) имената на родените през предходната година.

¹⁹ Селските Дионисии – празник в чест на Дионис, празнуван в атическите демии (селските общини на Атина) през месец посидеон (декември-януари).

IV. СЕЛЯКЪТ

Селящината може да се определи като неприлично невежество, а селякът е такъв човек. Пие *зелева чорба*²⁰, преди да отиде в народното събрание, и твърди, че парфюмът не мирише по-приятно от мащерката. И носи по-големи обувки. Говори гръмогласно. И на приятелите и близките си доверие няма, а за най-важното осведомява прислугата. И всичко, което става в народното събрание, разправя на надничарите, дето му работят земята. И като сяда, си замята дрехата над коленете така, че му се виждат голотиите. А на улицата нищо не може да го учуди и да го зарадва, но види ли говедо, магаре или козел, спира се да ги гледа. Сам ходи в килера да си взема ядене и пие *по-неразредено с вода вино*²¹.

Задиря тайно слугинята, която се грижи за хляба, а после ѝ помага да смелят двамата дневната дажба жито за цялата къща. И додето обядва, хвърля кърма на добитъка. Когато

---

²⁰ В оригинала става дума за *κυκεόν* – вид питие, направено от вино, стрито сирене и ечемичен булгур или брашно, понякога и с мед. Имало същото храносмилателно и пургативно въздействие като зелената чорба.

²¹ Елините винаги разреждали виното с вода. Мярката била 2/3 или 3/5 вода. Да се пие несмесено вино или дори, както е тук, с недостатъчно вода, се считало за неприлично.

се хлопне на портата, *сам отваря*²², повиква кучето, хваща го за муцуната и казва: „Ето кой пази къщата и имота.“ Отказва да вземе сребърна монета, понеже била изтъркана и поллека, и кара човека да я замени с друга. А даде ли назаем плуг, кошница, коса или торба, през нощта се събужда, сеща се за тях и тръгва да си ги иска. Като слиза в града, спира първия срещнат и го пита как вървят на пазара кожата и солената риба и дали днес не е първият ден от месеца. И веднага споделя, че, слизайки надолу, ще се подстриже, ще попее в банята и ще си забие на подметките кабари и че, минавайки покрай *Архий*²³, ще си купи солена риба.

---

²² Това е неприлично, както е неприлично, че селякът вика кучето. Пътната порта се отваря от роб-вратар.

²³ Архий – име на търговец на солена риба. Солената риба била обичайно ядене за бедните. В случая селякът е характеризирани и като стиснат.

V. УГОДНИКЪТ

Сведено до определение, угодничество-то е общуване, при което човек доставя удоволствие на хората без оглед на приличие и достойнство. А ето как се държи угодникът. Отдалече те поздравява, казва, че си изключителен човек, засипва те с комплименти, хваща те с две ръце и не те пуска. Повървява малко с тебе, пита кога ще се видите и на тръгване пак те обсипва с похвали. *Поканят ли го за арбитър*²⁴ в някое дело, старе се да угоди не само на тази страна, която го е посочила, но и на противната, за да излезе безпристрастен. И може да заяви на чужденец, че е по-прав от съгражданина му.

Поканят ли го на вечеря, кара домакина *да повика децата си*²⁵. И като дойдат, веднага казва, че две капки вода не си приличат така, както те приличат на татко си. После ги прегръща, целува и ги поставя да

---

²⁴ Атиняните можели да отнесат своите жалби до частни арбитри, посочени от тях. Всяка страна избирала по един, а двете страни или двамата избрани арбитри посочвали главен арбитър. Задачата им била да помирят страните.

²⁵ Това е необичайно, тъй като жените, а и децата не присъствали на вечерните мъжки угощения.

седнат до него. Играе с тях *на разни игри*²⁶, а като се уморят, оставя ги да заспят на ко-рема му и *търпи да му тежат*²⁷.

---

²⁶ В оригинала става дума за непозната игра на „мех и брадва“.

²⁷ С това изречение текстът прекъсва. Според някои ръкописи след известна лакуна „Угодникът“ продължава с изречението „Подстригва се често“, т.е. с текста, който в този превод е отнесен към XXI. Суетният.